
Detský čin roka 2017:
Výsledky prieskumu medzi žiakmi a žiačkami
základných škôl na Slovensku

Jana Feherpataky-Kuzmová
Matej Bílik
Matej Uhlík

2018

Obsah

Zarámčovanie prieskumu v rámci projektu <i>Detský čin roka</i>	3
Informácie o vzorke a realizácii prieskumu	4
Metodika	5
Štruktúra vzorky	5
Pohlavie a vek.....	5
Geografické rozloženie	6
Výsledky	7
Rodina na prvom mieste... ale nie všade	7
Z detskej izby na (futbalové) ihriská	9
Čo nás naučili iní – činy sú viac než slová	12
Prečo robiť dobré skutky?	15
Slovami detí	17
Záver a odporúčania	18

Zarámčovanie prieskumu v rámci projektu *Detský čin roka*

Projekt *Detský čin roka* už 17 rokov pomocou princípu skutočných príbehov inšpiruje a motivuje malé aj veľké deti k malým aj veľkým dobrým skutkom a hrdinstvám. Všíma si každodenné aj mimoriadne činy a prostredníctvom pozitívnych detských vzorov pomáha žiakom a žiačkam na základných školách po celom Slovensku porozumieť rozdielu medzi dobrom a zlom, všímavosťou a ľahostajnosťou, hodnotami, ktoré svet okolo nás zlepšujú a tými, ktoré ho, naopak, robia nehostinnejším.

Výskumná správa, ktorú držíte v rukách, svojím zameraním nadväzuje na doterajšie dlhoročné skúsenosti organizátorov projektu. Ako uviedla koordinátorka projektu, Saša Broadhurst-Petrovická, „počas 17 rokov realizácie projektu dostávame od pedagógov spätnú väzbu, podľa ktorej sa príbehy o detských skutkoch vpečatujú do ich detských čitateľov a ponúkajú im dôležitú skúsenosť pri uvažovaní o svete, o pomoci iným či o spolupatričnosti.“ Zároveň však v reakcii na ambíciu sebareflexie a ďalšieho vývoja projektu ponúka nový uhol pohľadu a zaujímavé informácie z terénu a priamo od detí.

Hlavným cieľom výskumu bolo preto zhmotniť reálny dopad projektu aj vo forme prieskumu a na základe štatistík a popísania vybranej vzorky respondentov lepšie pochopiť, ako vystavenie príbehom dobrej praxe vo forme práce s reálnymi príbehmi vplýva na komplexnejšie vnímanie problematiky pomoci iným ľuďom a či má, v širšom slova zmysle, potenciál ovplyvniť hodnotové nastavenie mladej generácie na Slovensku, ktoré sa tiež snaží zmapovať. Naším cieľom tiež bolo zistiť, čo presne deti k dobrým skutkom motivuje, aby sa, v konečnom dôsledku, dobro, aj vďaka takému zmysluplnému projektu, akým je *Detský čin roka*, mohlo okolo nás diať ešte viac.

Informácie o vzorke a realizácii prieskumu

Prieskum bol realizovaný dotazníkovou metódou, pričom celkovo bolo anonymne vyplnených a spracovaných 2055 dotazníkov, ktoré boli distribuované v 2 fázach počas mesiacov september a december 2017. Do prieskumu sa zapojilo spolu 29 škôl, pri ktorých voľbe boli zohľadňované viaceré faktory. Išlo hlavne o princíp geografický – cieľom bolo pokrytie všetkých regiónov Slovenska, a socio-demografický – pokrytie miest a obcí rôznej veľkosti. V každom kraji bola preto náhodne vybraná škola z krajského mesta, okresného mesta a obce. Cieľom tohto výberu bolo získať dáta a možnosť analyzovať hodnoty a odpovede respondentov a respondentiek (ďalej spolu „respondentov“) na základe rozmanitejších kritérií. Rovnako bolo postupované aj pri voľbe skúmaných tried, resp. vekových kohort. Nakoľko kontrola výberu triedy nebola v moci tvorca prieskumu, ale ležala v rukách učiteľov priamo na školách, boli do dotazníka zapracované otázky umožňujúce analyzovať jednotlivých respondentov na základe kritéria pohlavia, veku a stupňa školy.

Pôvodnou ambíciou výskumného dizajnu bola aj realizácia rozdielového výskumu na školách so skúsenosťou s projektom *Detský čin roka* a takých, ktoré neboli aktivitou zasiahnuté. Vzhľadom na nekorektné označenie časti dát v 2. fáze výskumu, a s tým súvisiacej nedohľadateľnosti rozdielu medzi zasiahnutými a kontrolnými školami, bola však napokon z analýzy táto časť vypustená.

Medzi prvou a druhou fázou boli respondenti viacnásobne vystavovaní intervencii v podobe práce s príbehmi *Detský čin roka*, pri ktorej spolupracovali so svojimi učiteľmi na vyučovacích hodinách (predovšetkým na hodinách etickej výchovy, občianskej náuky či slovenského jazyka). Nebolo v kompetenciách a možnostiach tímu *Detského činu roka* ani Inštitútu pre aktívne občianstvo ovplyvniť či sledovať metódy, ktoré učitelia pri práci s príbehmi vo vyučovaní využívali, resp. či uplatňovali zážitkové a neformálne metódy a či zabezpečili dostatok priestoru na plnohodnotnú reflexiu detí. Dosažené výsledky preto môžu variovať, a zároveň môžu poskytovať veľký priestor pre zefektívnenie práce s materiálmi *Detský čin roka*.

Vzhľadom na povahu vzorky – žiaci a žiačky základnej školy oboch stupňov – bola predpokladaná rozdielna schopnosť – kognitívnych kapacít, schopnosti udržania pozornosti a artikulácie svojich názorov zo strany respondentov.

Ako najvhodnejšia metóda bola preto zvolená metóda krátkeho exploratívneho dotazníka s priestorom pre krátke otvorené otázky. Zvolená metóda umožnila nezaťažovať respondentov nutnosťou spracovávania jednotlivých preddefinovaných možností (ako napr. v prípade škálových alebo uzavretých otázok) či podsúvaní možností zo strany výskumníkov. Naopak, indukčná metóda umožnila získať komplexnejší obraz o tom, ako respondenti uvažujú. Zvolené boli preto nekomplikované otázky typu: Kto? Kedy? Prečo?, prípadne otázky na vymenovávanie vlastností vo forme prídavných mien.

Týmto spôsobom je tiež zabezpečené maximálne rozlíšenie medzi deklaratórnym postojom respondenta, tzn. tým, ktorý respondent cíti, že sa od neho v odpovediach očakáva a mal by ho deklarovať (napr. „mal/a by som pomáhať“), a jeho aktívnym

postojom, tzn. tým, ktorý respondent dokáže demonštrovať reálnym činom alebo príbehom, ktorý inicioval alebo na ktorom participoval (napr. „pomohol som“). Je samozrejmé, že aktívny postoj je v kontexte cieľov výskumu hodnotnejší ako deklaratórny postoj a že hranica medzi nimi nemusí byť na prvý pohľad jednoznačná, preto boli obsah aj forma výskumu cielene zvolené tak, aby podporovali jeho preukázanie zo strany opýtaných.

Induktívna metóda bola použitá aj pri spracovávaní – tzv. kódovaní dát. Kódovanie je proces, kedy sa odpovediam na otvorené otázky u jednotlivých respondentov priradujú spoločné kódy na základe logickej príslušnosti do určitých kategórií. Tento prístup „zdola-hore“ nám opäť umožnil zachytiť väčšiu rozmanitosť odpovedí, nakoľko bol kódovací manuál (rozumej, aký typ kódu prislúcha konkrétnemu charakteru odpovede) vybudovaný priamo z odpovedí respondentov. Tento proces kódovania prebiehal na dvoch úrovniach, a to zo strany tímu *Detského činu roka* ako prvotného spracovávateľa – digitalizátora – údajov z dotazníkov, a následne zo strany analytikov Inštitútu pre aktívne občianstvo.

Nakódované dáta boli následne spracovávané a frekvencia ich výskytu následne referencovaná na základe spomínaných kontrolných premenných, a to: vekovej kohorty, pohlavia, geografickej a socio-demografickej príslušnosti.

Metodika

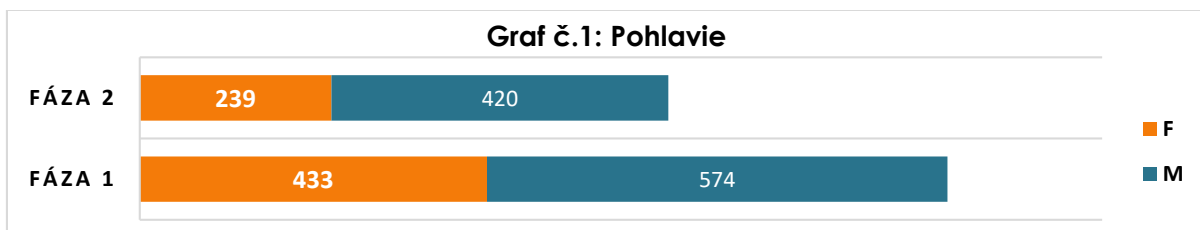
Štruktúra vzorky

Celkový počet analyzovaných a kódovaných dotazníkov bol 2055. V prvom kole vyplnilo dotazník 1196 respondentov a v druhom 859. Rozdiel vo veľkosti vzorky bol spôsobený okrem prirodzenej variácie počtov žiakov a žiačok v triede tiež tým, že 3 školy nepokračovali v zapojení sa do výskumnej časti projektu v 2. fáze.

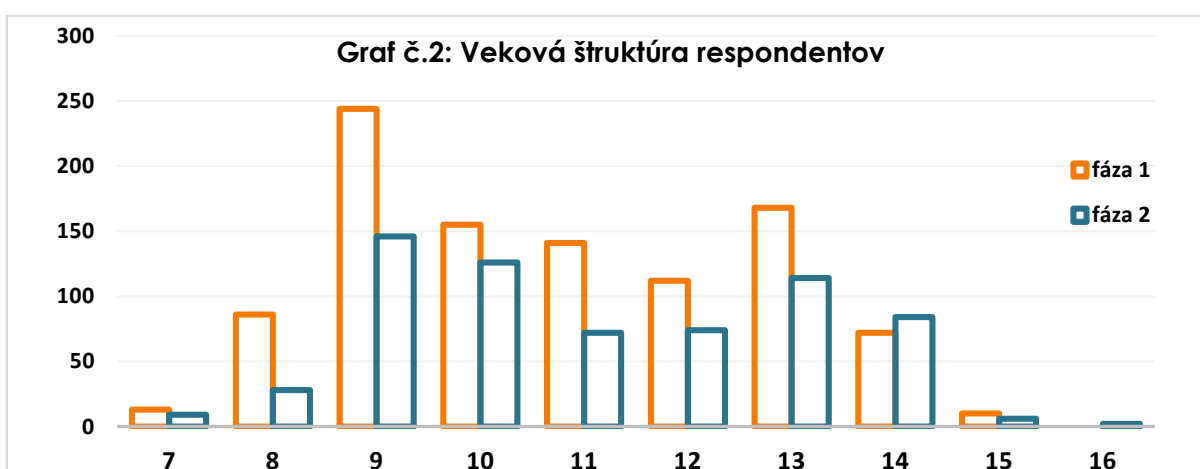
Po odobratí kontrolnej vzorky z dôvodov uvádzaných vyššie bolo v analytickej časti spracovávaných celkovo 1677 dotazníkov, a to 1011 z prvého a 666 z druhého kola. Z dôvodu rozdielnosti v počte vyplnených dotazníkov uvádzame pre lepšiu porovnateľnosť výskytu jednotlivých odpovedí dáta v percentuálnej podobe vo vzťahu k celkovému počtu odpovedí v danej kategórii. Absolútne čísla sú dostupné v zdrojovom súbore, ktorý je prílohou tejto správy.

Pohlavie a vek

V oboch fázach výskumu sme mali miernu prevahu chlapcov, a to 57 % v prvom a 63,73 % v druhom kole realizácie dotazníkového prieskumu. Vychýlenie tohto percentuálneho rozdelenia od parity (50-50) je primárne spôsobené tým, že dáta boli získavané na úrovni celých tried, pričom v záujme neskresľovania vzorky a zohľadňujúc možnosti realizátorov prieskumu - učiteľov, neboli kladené nároky na špecifické veľkosti alebo typy tried. Nadreprezentácia, resp. podreprezentácia, jedného z pohlaví je teda výsledkom náhodnej chyby, ktorá nie je prekážkou v analýze dát.

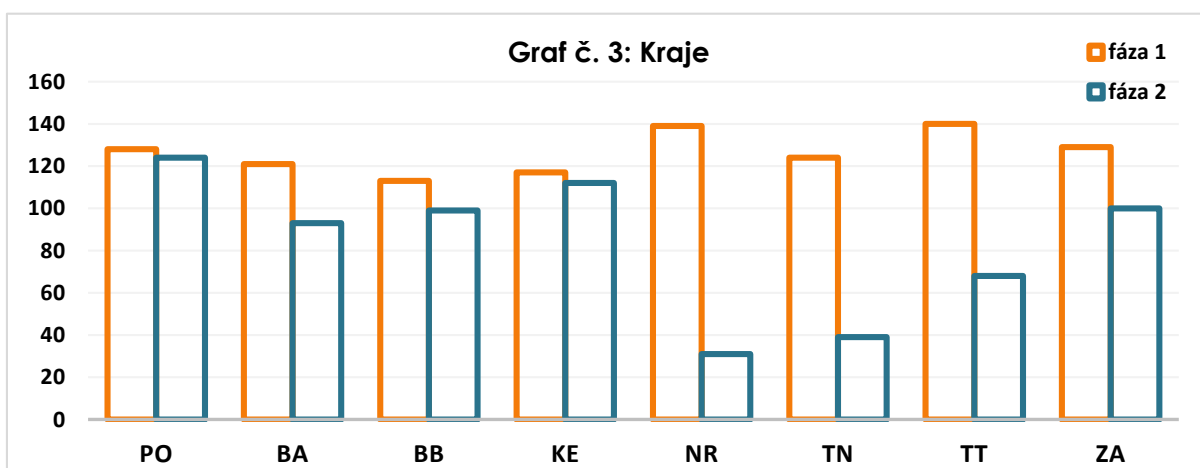

Podobná situácia nastala pri rozdelení vzorky na základe veku. Zo štatistického pohľadu je vzorka na základe veku normálne distribuovaná – vekový priemer bol 11,2 rokov so štandardnou odchýlkou na úrovni 1,7 roka. Graf nižšie znázorňuje detailné rozloženie skúmanej vzorky aj s vývojom jej veľkosti naprieč skúmanými fázami. Aj v tomto prípade je pokles početnosti vzorky rovnomerný naprieč vekovými kategóriami a v priemere proporčne zohľadňuje pokles celkového počtu vyplnených dotazníkov.

Geografické rozloženie

Vzorku v 1. a 2. fáze sme pre lepšiu porovnateľnosť dát a prípadnú identifikáciu problémových oblastí rozdelili aj podľa kraja. V prvej fáze bolo proporčné rozdelenie dotazníkov naprieč jednotlivými krajinami rovnomerné. Rozdiely sa ukázali až v druhej fáze zberu dotazníkov, kedy signifikantne ubudol počet kompletných a analyzovateľných dotazníkov v dvoch krajinách – Nitrianskom a Trenčianskom, a mierne taktiež v Trnavskom kraji. Počet dotazníkov v ostatných 5 krajinách sa udržal približne na úrovni z prvej fázy.

Výsledky

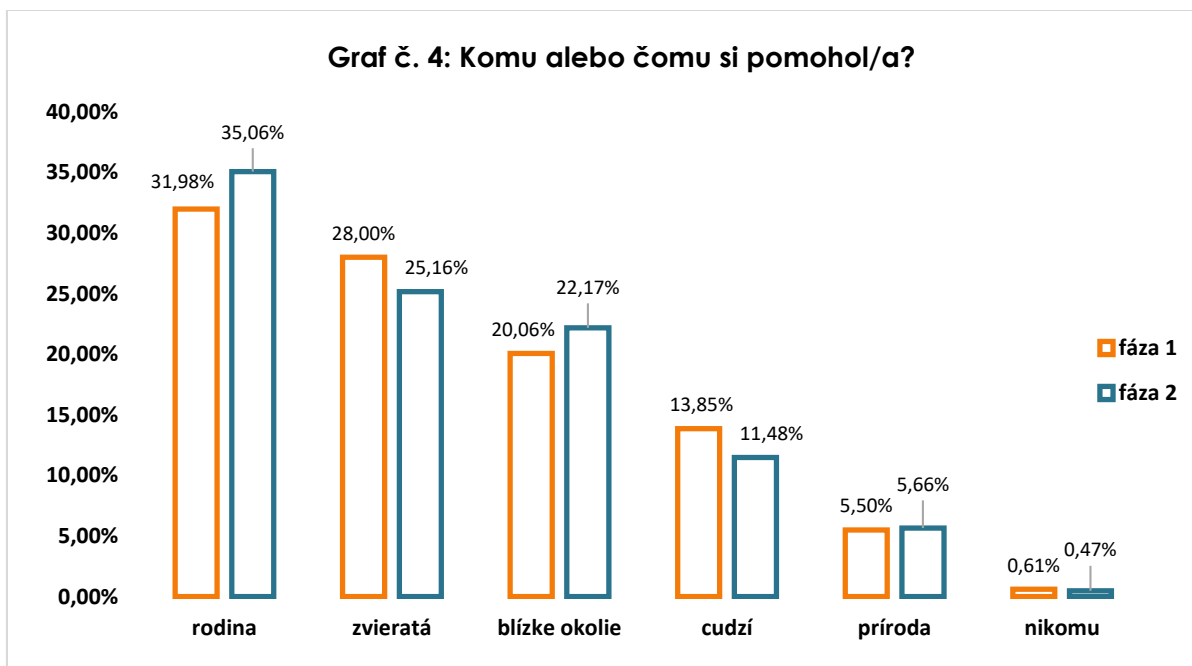
Nasledujúca kapitola prezentuje hlavné zistenia vychádzajúce z analýzy oboch fáz zberu dát. Nakódované otázky z dotazníka boli analyzované primárne z pohľadu deskriptívnej štatistiky. Skúmala sa teda početnosť odpovedí pri jednotlivých kategóriách. Pri interpretácii výsledkov boli taktiež zohľadňované kontrolné premenné zapracované v dotazníku, ako napr. už spomínaný vek, resp. veková kohorta, pohlavie respondenta či respondentky, región či veľkosť mesta. Nad rámec toho sme tiež pozorovali vývoj početnosti odpovedí medzi jednotlivými fázami. Nakoľko išlo o dotazníky určené na anonymné a nie panelové (kde by bol zapojený 2x ten istý respondent a jeho odpovede by boli párovo spracovateľné) skúmanie, nemôžeme sledovať posun na úrovni jednotlivca. Čo však je možné reportovať, je posun a štruktúra početnosti odpovedí na úrovni celku. Vzhľadom na komplikácie pri zbere v 2. fáze a nutnosť vyradenia kontrolných skupín tiež nemôžeme reportovať štatisticky overenú rozdielnosť medzi školami, kde projektové aktivity prebehli, a tými, na ktorých nie, vieme však sledovať vývoj štruktúr odpovedí v rámci škôl intervenciou zasiahnutých.

Nižšie prezentované zistenia spočívajú v reportovaní najzaujímavejších zistení. Reportované výsledky sú pre dokreslenie doplnené tiež autentickými citátmi zo surovej verzie dotazníkov. Autori správy nevyklúčujú aj prítomnosť iných zaujímavých pohľadov na výsledky výskumu či surové dáta, preto je prílohou správy aj originálny dataset pre jeho prípadné alternatívne interpretácie.

Rodina na prvom mieste... ale nie všade

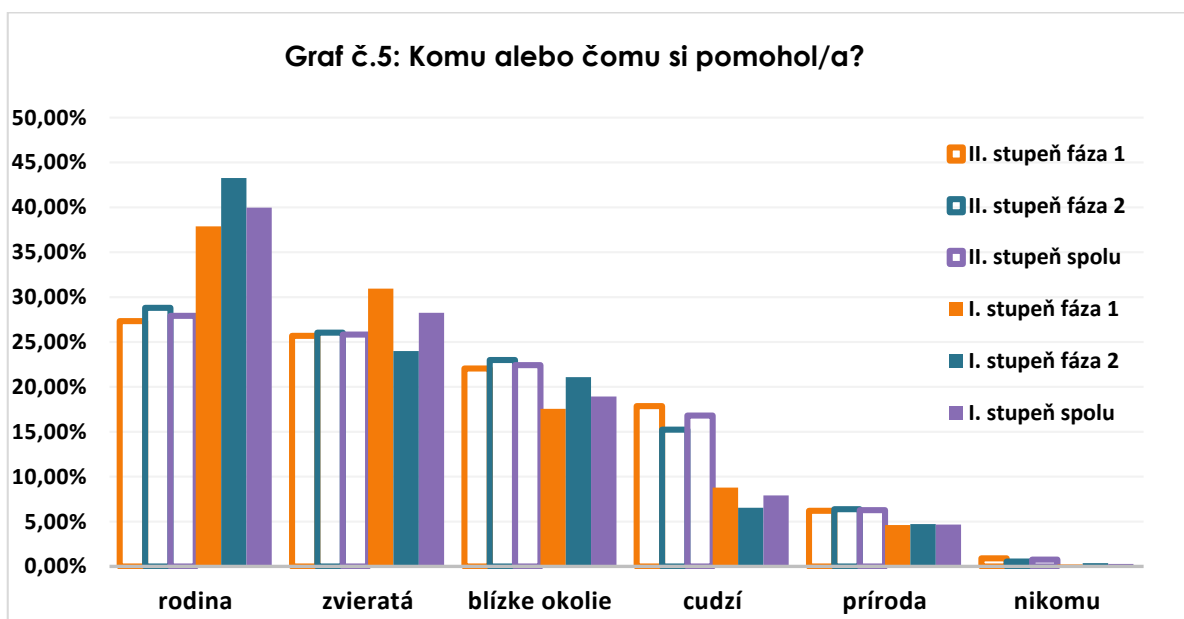
Prvým sledovaným záverom je, že idea pomoci iným môže vo svojom význame variovať podľa toho, kde je daný respondent socializovaný. Jedným z najvýraznejších rozdielov, ktorý sme objavili pri vyhodnocovaní otázok adresovaných na to, komu žiaci a žiačky najčastejšie pomáhajú, je ten, ako často túto svoju aktivitu reportujú voči svojej najbližšej sociálnej skupine – rodine. Pri analýze odpovedí na túto otázku sa ukázalo ako podružné pohlavie respondenta, resp. respondentky. Medzi silnejšie vysvetľujúce faktory sa radí vek, ale najmä geografické a socioekonomické faktory (hoci v tomto prípade môže ísť o navzájom nadväzujúci vzťah).

Graf č. 4 nižšie ukazuje, že absolútne najčastejším reportovaným prijímateľom pomoci zo strany respondentov bola rodina. „Starala som sa o mamu, keď bola chorá. Keď jej bola zima prikryla som ju, podávala som jej lieky, urobila som jej čaj a podala vodu. A keď zaspinkala, upozorňovala som bračeka, aby bol ticho, aby ju nezobudil.“ Až tretina respondentov spomedzi všetkých reportovaných dotazníkov sa odvolávala práve na túto kategóriu, pričom o niečo viac než štvrtinovým cieľom pomoci boli následne zvieratá. Treťou a štvrtou najčastejšou kategóriou bola pomoc „tretím“ osobám, či už tým klasifikovaným ako blízke (napr. spolužiaci a kamaráti), alebo cudzím ľuďom.

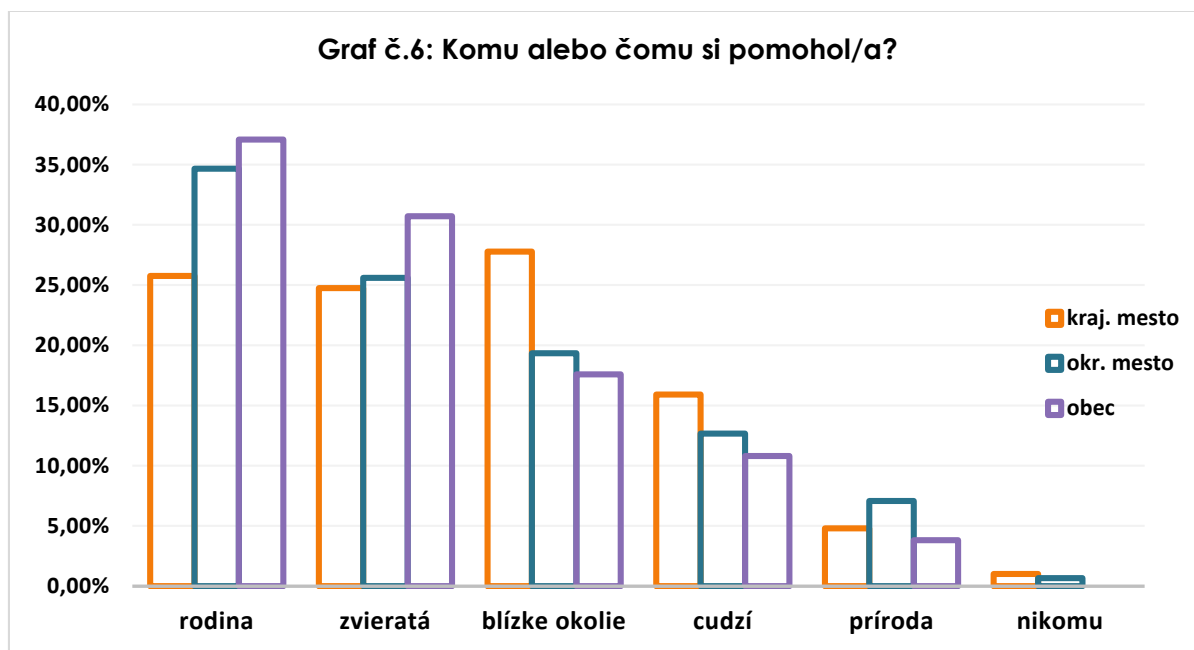
Variácia sa objavuje, keď sa na tieto agregované dáta pozrieme optikou spomínaných kontrolných premenných. V prípade tejto otázky sa ako najvýznamnejšia ukázala trojica pozorovaní.

Ako prvý je významný rozdiel medzi odpoveďami mladších a starších respondentov (viď graf č. 5). Pre účely tejto analýzy sa ako mladšie ročníky berú tie, ktorých triedy spadajú pod 1. stupeň ZŠ a staršími tie na 2. stupni ZŠ. Ukazuje sa, že mladšie ročníky výrazne častejšie – až takmer o polovicu – reportujú ako cieľ svojej pomoci svoju blízku rodinu. Ide o záver pomerne neprekvapivý, napriek tomu indikuje rôznorodosť a vývoj medzi týmito vekovými skupinami, ako aj možný priestor pre adaptovanie projektových aktivít zohľadňujúc tieto preferencie.

Ďalšia dvojica zistení spočíva v sledovanom rozdiel medzi respondentmi pochádzajúcimi z väčších, resp. menších, miest, a tiež podľa regiónov. Pre účely kódovania dát sme ako veľké mestá brali tie na úrovni krajského mesta, resp. jeho mestskej časti, ako stredné bežné mestá do úrovni okresných miest a ako najmenšiu jednotku sme brali obce, resp. dediny. V skratke, nižšie prezentovaný graf č. 6 naznačuje, že frekvencia výskytu konkrétnych recipientov variuje podľa oboch spomenutých premenných, a to v troch líniách.

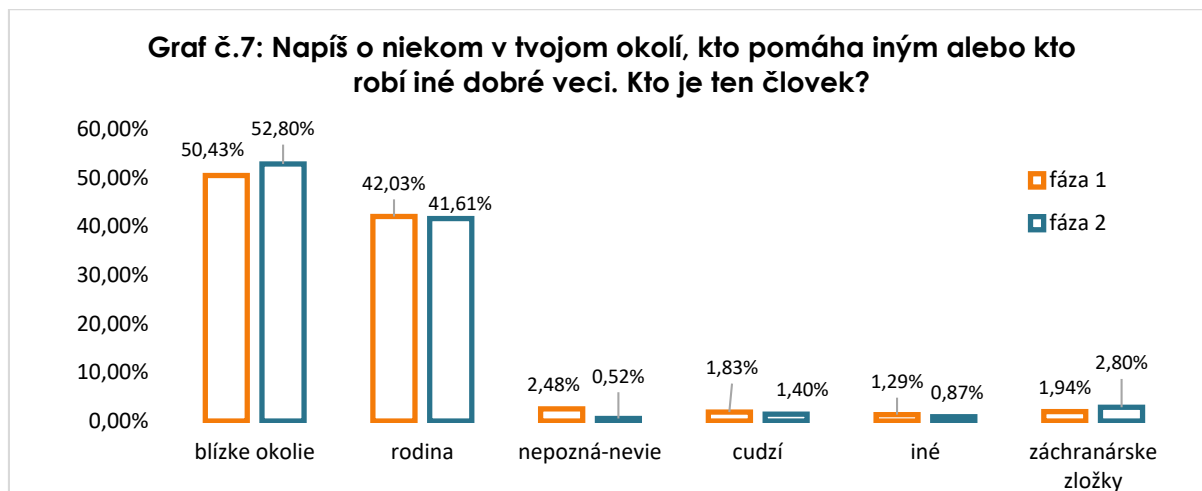
V prvom prípade sa ukazuje rozdiel podľa veľkosti obce, resp. mesta, v ktorom respondent pôsobí, a to v logike, že z čím menšieho mesta pochádza, o to viac sú v popredí recipienti z jej/jeho rodiny, resp. je tiež výraznejšie spomínaná pomoc zvieratám. Dá sa predpokladať, že týmto výsledkom budú bližšie interpersonálne väzby, resp. blízkosť k rurálnejšiemu štýlu života na rozdiel od väčších miest.

Čo bolo badateľné aj v odpovediach detí, deti z dedinského prostredia majú často veľmi blízke vzťahy aj so staršími generáciami vo vlastnej rodine a častejšie s nimi prichádzajú do kontaktu. Naopak, čím je mesto, v ktorého hraniciach škola pôsobí, väčšie, tým viac sa stávajú frekventovanejšími prijímateľmi pomoci ľudia z blízkeho okolia ako kamaráti či spolužiaci. Treťou líniou je tiež rastúci trend pomoci cudzím ľuďom, ktorý pozitívne koreluje s veľkosťou sídla respondenta. To môže byť vysvetlené aj tým, že respondenti v mestách častejšie prichádzajú do styku s cudzími ľuďmi, a tak im preto úmerne viac aj pomáhajú.

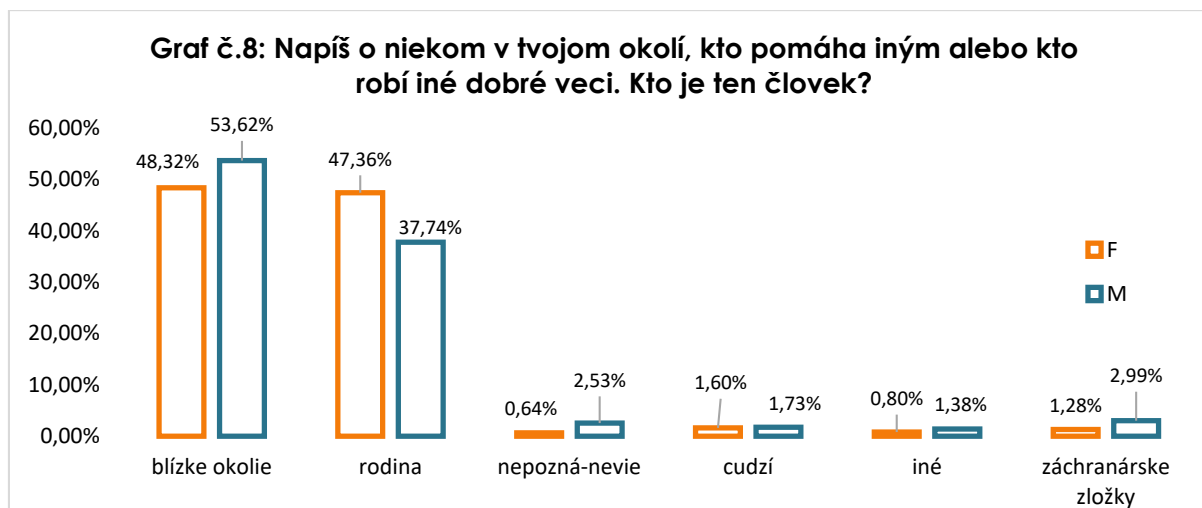
Z detskej izby na (futbalové) ihriská

Kým prvá sledovaná línia sa zamerala na samoreportovanie respondentov o svojich aktivitách, v druhom bloku sme sa pozreli na to, koho okrem seba vnímajú respondenti ako osoby pomáhajúce. Okrem toho sme sa tiež pýtali na vzory respondentov a respondentiek a na dôvody, prečo ich takto vnímajú, v snahe prepojiť tieto dve otázky a nájsť možný prienik medzi nimi.

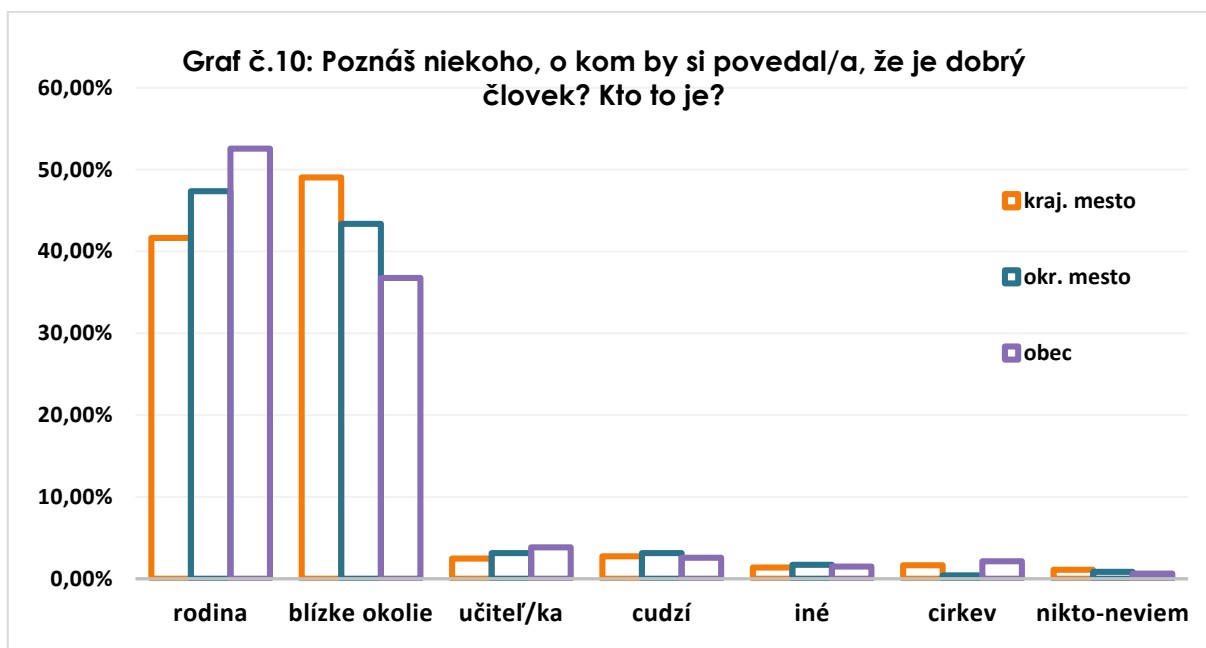
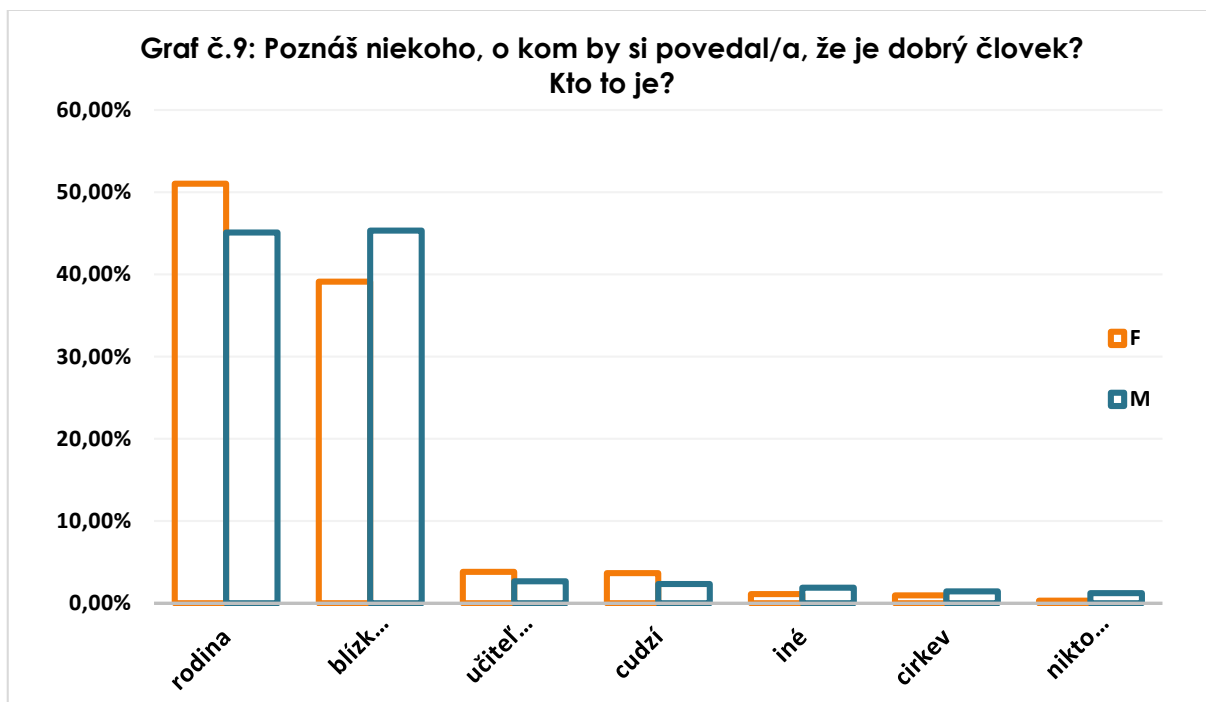
V prvej sledovanej otázke sa javí trend veľmi podobný prvému bloku otázok. Absolútna väčšina odpovedí reportuje ako osobu pomáhajúcu iným ľuďom niekoho zo svojho blízkeho okolia, resp. rodiny. Odpoveď spadajúca pod rodinu sa frekventovanejšie objavuje hlavne u mladších respondentov a v menších mestách, resp. vo východných častiach Slovenska.

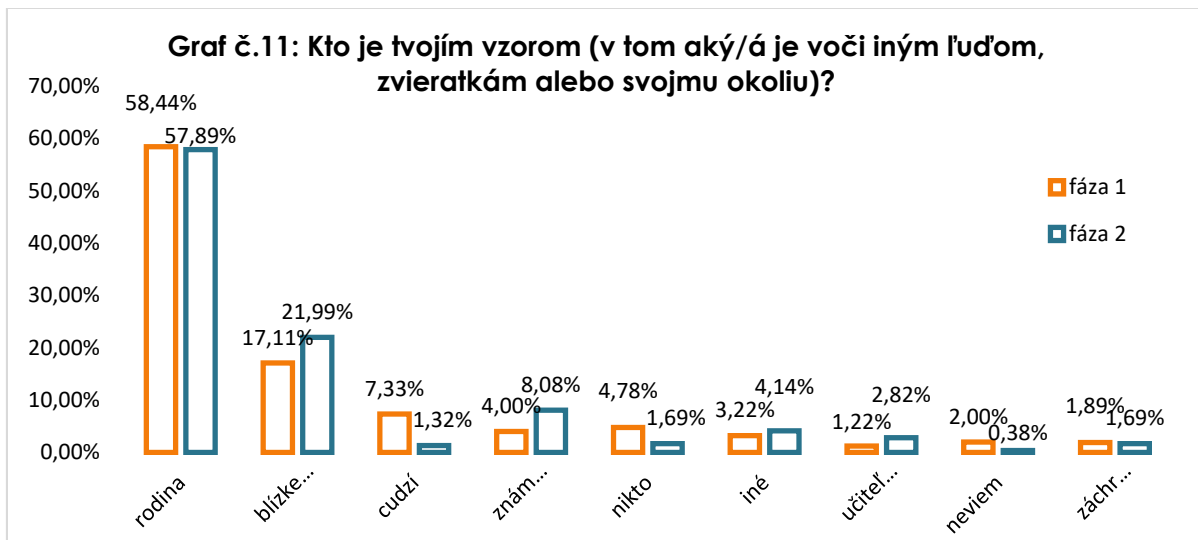
Zaujímavosťou v tomto prípade však je, že je pozorovateľná percentuálna zmena naprieč jednotlivými fázami zberu údajov, a to pri nasadení optiky pohľavia respondenta. Kým v prvej fáze chlapci zdôrazňovali ako osoby pomáhajúce svojmu okoliu primárne ľudí zo svojho blízkeho okolia, v neskorších fázach posilnilo reportovanie rodiny, a naopak, v prípade dievčat bol tento trend opačný. Tento výsledok môže slúžiť na hlbšie preskúmanie, resp. neskoršie spracovanie náročnejšími kvantitatívnymi metódami.

Rozdiely medzi chlapcami a dievčatami sa objavujú aj pri otázkach pýtajúcich sa na pomenovanie rešpektovaných osôb, resp. vzorov. Kým u respondentov – chlapcov – boli približne rovnako reportované osoby z rodiny či blízkeho okolia, respondentky dávali pred svojich rovesníkov častejšie rodinu a zvýšené percentá sa ušli aj ich učiteľom a učiteľkám.

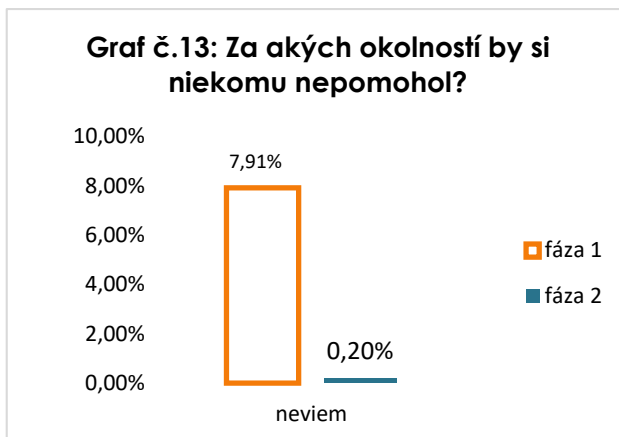
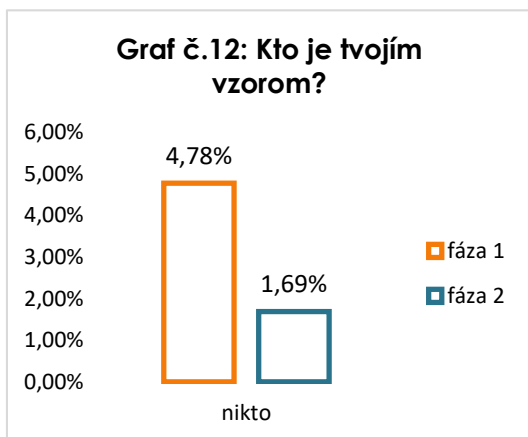
Podobný trend sa ukázal aj pri rozšírení otázky na vzory ako také. Kým v tomto prípade boli aj u respondentov, aj u respondentiek približne rovnaké percentá odpovedí pre rodiny a blízke okolie, u respondentov sa začali objavovať - hlavne vo väčších mestách a u starších - vzory z prostredia známych osobností – primárne športovcov či celebrit.

Čo nás naučili iní – činy sú viac než slová

Ako už bolo spomenuté v úvode, prezentovaná správa si kvôli uvedeným dôvodom nedovolí kvantifikovať možné štatisticky významné efekty a rozdiely medzi jednotlivými fázami zberu dát. Potenciálne efekty vystavenia respondentov príbehom a aktivitám spojeným s *Detským činom roka* však môžu signifikovať svoj efekt aj negatívne. Vyššie uvádzané výsledky prezentovali najčastejšie reportované hodnoty pri jednotlivých otázkach a nazerali na ne prostredníctvom rôznych optík. Dôležitým možným efektom však nie je len frekvencia jednotlivých odpovedí a ich odôvodnenie, ale tiež to, aká je rozmanitosť odpovedí, a najmä to, koľko dotazníkov reportuje nekorektné odpovede. V skratke, skúmanie dvoch separátnych fáz, počas ktorých došlo v triedach respondentov k práci s príbehmi a aktivitami projektu, nám umožňuje pozrieť sa aj na to, či sa spomedzi vzorky menej často objavujú prípady, kedy si respondenti nevedia poradiť s otvorenými otázkami. Preto je zaujímavým efektom projektu *Detský čin roka* nielen číselný posun v nastavených ukazovateľoch, ale aj kvalitatívny, hĺbkový rozmer toho, že skúmaná vzorka v druhej fáze výskumu komplexnejšie porozumela téme, resp. že sa v odpovediach vyskytlo výrazne menej odpovedí indikujúcich neporozumenie alebo nedostatočné porozumenie či schopnosť vžiť sa do predloženej situácie a adekvátne ju vyhodnotiť. Tento efekt účasti na projekte *Detský čin roka* je veľmi pozitívny.

Rovnako analýza chýbajúcich, resp. nekorektných, odpovedí ukazuje pre projekt pozitívne čísla. Medzi fázami sa totiž znížilo percento odpovedí, kde respondenti neuvádzali odpovede žiadne, resp. bolo zjavné, že nemali kapacitu pochopiť a korektné odpovedať na otázku (viď grafy č. 12 a 13). Potenciálnou pozitívnou interpretáciou týchto výsledkov je, že vystavenie novým informáciám dokázalo u respondentov a respondentiek v krátkom čase čiastočne rozšíriť obzory o tom, čo pomoc a pomáhajúce iným znamená, čo zaň možno považovať a prečo má špecifickú hodnotu a význam.

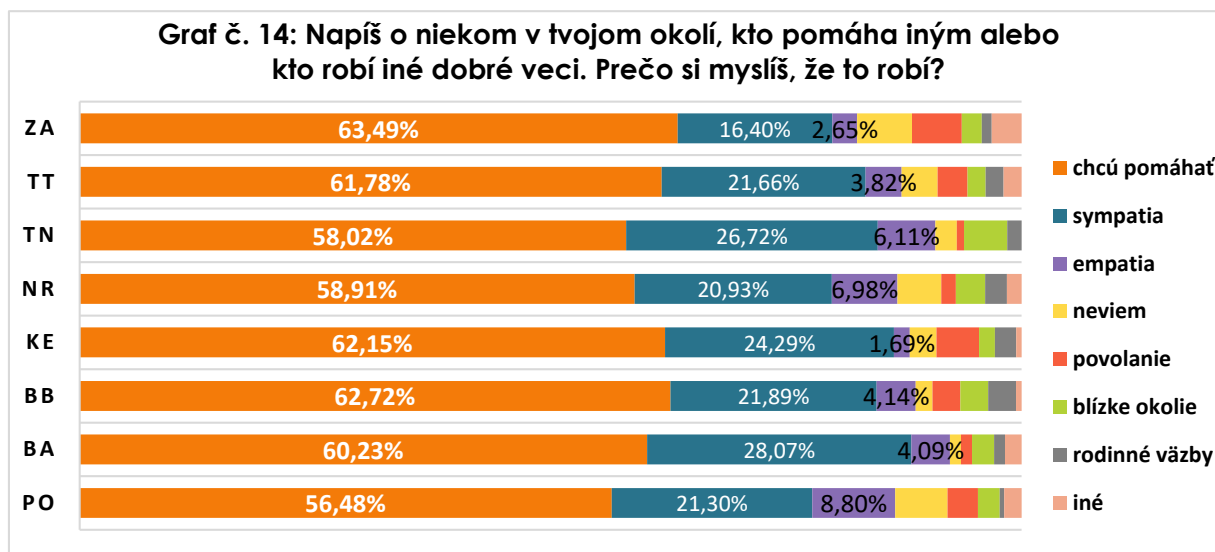
Ako subjektívne vyššia sa javila aj kvalita odpovedí medzi prvou a druhou fázou a rozmanitosť príkladov a zdôvodnení, ktoré respondenti a respondentky v rámci otvorených otázok reportovali, čo súvisí s vyššie uvedeným. Príkladom tohto môžu byť napríklad odpovede na otázky týkajúce sa motivácie respondentov samotných, prípadne iných ľudí, pomáhať. V tabuľke č. 1 vidno presun od všeobecných odpovedí smerom ku konkrétnejším pomenovaniam dôvodov pomáhať (akými sú, napríklad, záujem pomôcť/pomáhať) a komplexnejším reflexiám na otázky, od pomoci rodine a blízkym k ochote pomôcť bez ohľadu na rodinné väzby či predchádzajúce poznanie prijímateľa pomoci, čo indikuje viac medzfázovej otvorenosti respondentov. Môžeme preto u skúmanej vzorky pozorovať cennú kombináciu kvalitatívneho a kvantitatívneho posunu, a tým komplexnejšie vnímanie problematiky pomoci iným.

Tabuľka č. 1: Prečo si niekomu pomohol?

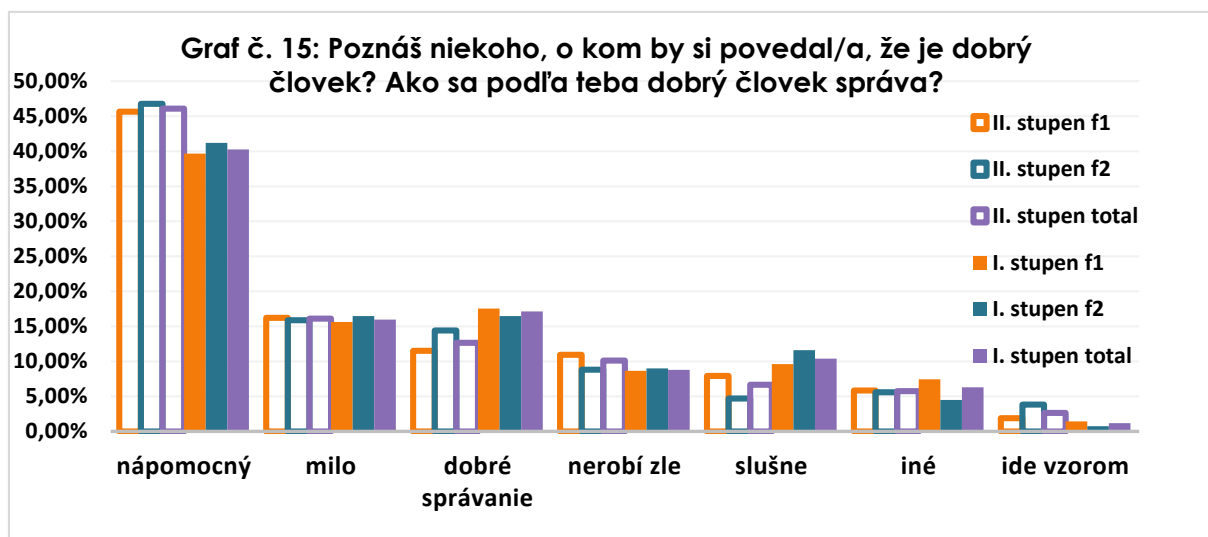
Kategórie	Fáza 1	Fáza 2	Spolu
chce pomôcť/pomáhať treba	53,81%	39,38%	48,09%
súcit	18,80%	35,62%	25,47%
sympatie	12,57%	20,26%	15,62%
blízke vzťahy	8,49%	0,82%	5,44%
poprosil	2,58%	1,80%	2,27%
starosť o okolie	2,36%	0,65%	1,69%
nedobrovoľne	1,40%	1,47%	1,43%
Spolu	100,00%	100,00%	100,00%

Pozitívne možno hodnotiť tiež vnímanie motivácií tých, ktorých detskí respondenti identifikovali vo svojom okolí ako pomáhajúcich druhým. Odpovede na otázku, prečo si myslia, že to daná osoba robí, boli nasýtené rôznymi motiváciami (viď graf č. 14), najvýznamnejšie však respondenti vnímali vnútornú motiváciu, tzn. že dané osoby *chcú pomáhať* – v celoslovenskom priemere druhej fázy po intervencii takto odpovedalo až 60,49% opýtaných. Nakoľko podpora vnútornej motivácie pomáhať druhým na základe pozitívneho vzoru je jednou z hlavných esencií projektu *Det'ský čin roka*, ide o mimoriadne silný a dôležitý signál poukazujúci na pozitívny dopad intervencie. Ďalšími významnými dôvodmi podľa detí boli sympatie, empatia či

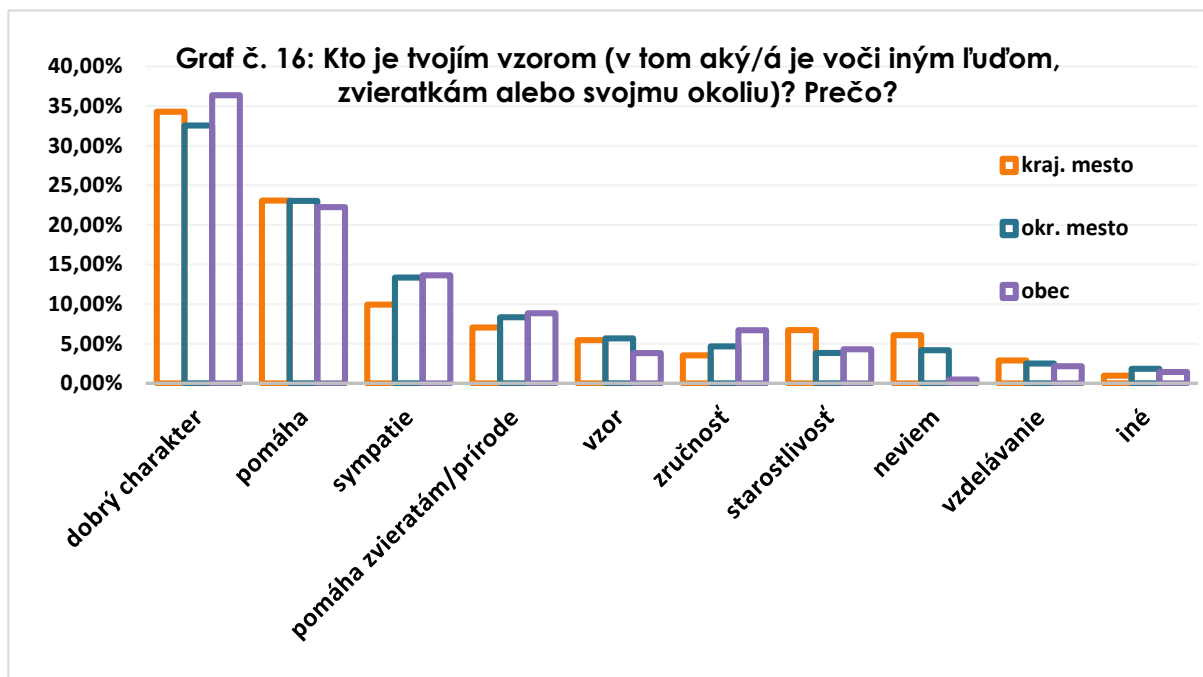
pomáhajúce povolanie. To môže rovnako napovedať pozitívny vzor pre budúcu voľbu povolania dnešných detí.

Tento pozitívny trend je po zavedení intervencie viditeľný aj pri hodnotení „dobra“, resp. toho, kto je podľa malých respondentov a respondentiek dobrý človek a ako sa takýto človek správa. S viac ako dvojnásobným nárastom hodnotí 43,53% opýtaných (na 2. stupni ZŠ až 46,76% opýtaných) ako demonštráciu dobra to, keď ľudia pomáhajú druhým, resp. keď si pomáhajú navzájom. S výrazne nižším sýtením nasleduje milé a dobré správanie, nerobenie zlých vecí či slušné správanie. V rozlišovaní „dobra“ v zmysle nápomocnosti ostatným a „dobrého správania“ vidieť rozdiel medzi teoretickou, resp. deklaratórnou, rovinou vnímania danej situácie, a aktívnym postojom respondenta, čo je mimoriadne hodnotným zistením, ktoré môže mať priamy súvis so skúsenosťou a zážitkom sprostredkovaným vďaka projektu *Detský čin roka*. Respondenti a respondentky v druhej fáze výskumu disponovali reálnymi príkladmi každodenných situácií, kedy bola práve nápomocnosť a akčnosť rozhodujúcim faktorom ľudskosti a vykonania dobrého skutku a kedy by milé a slušné správanie nebolo dostačujúcou a adekvátnou reakciou, napr. v prípade záchrany života či postarania sa o zvieratko. Táto dichotómia je citelná a je vynikajúce, že preferencie detí jednoznačne inklinujú k aktívnej participácii.

Obraz pozitívnych detských vzorov a hrdinov v každodennom živote aj mimoriadnych životných situáciách uzatvára charakteristika detských vzorov ich vlastnými slovami. Detské interpretácie sú najvýznamnejšie nasýtené kvalitou „dobrý charakter“ (celkový priemer 34,16%, maximum 36,49%, medzifázový rozdiel až do 7 percentuálnych bodov v prospech druhej fázy), ktorú dopĺňa pomáhajúce, pomoc zvieratám či prírode a starostlivosť, kde po intervencii *Detského činu roka* tento faktor medzifázovo nabral u respondentov na dôležitosti z 2,84% až na 14,85%. Ako menej významné sa pre detské vzory v kontexte ľudskosti ukázali zručnosti či dosiahnuté vzdelanie, a to v celkovom priemere iba 5,04% a 2,48%.

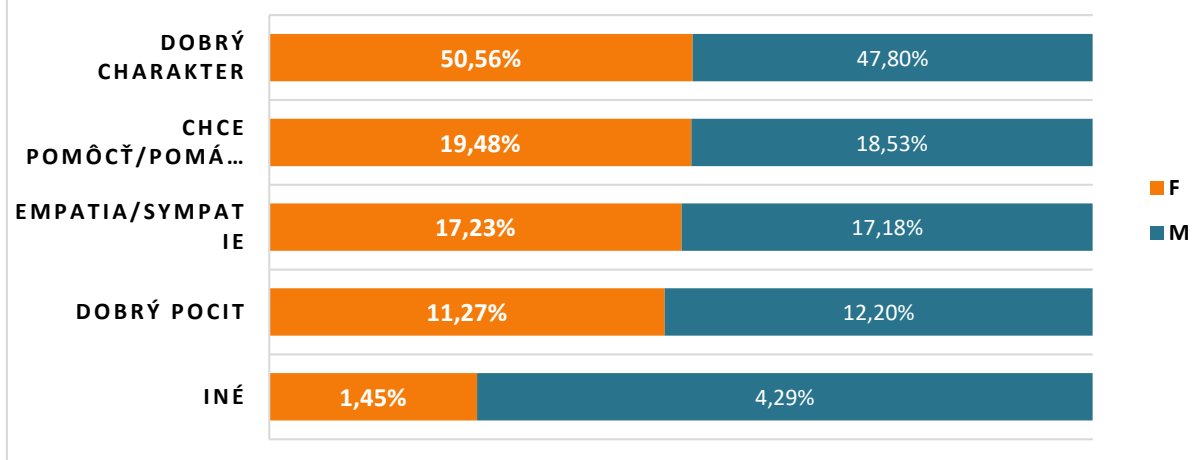

Ako vidno na grafe č. 16, táto hodnotová prioritizácia je podobná naprieč všetkými typmi obcí (krajské mesto, okresné mesto, obec) a veľkosťami škôl, z ktorých respondenti pochádzajú. Existuje preto predpoklad, že dopad intervencie v podobe práce so skutočnými príbehmi v rámci projektu *Detský čin roka* v školskom prostredí je významným faktorom utvárania hodnotového sveta detí v rôznorodom socio-ekonomickom a rodinnom kontexte. Zároveň takto nastavený hodnotový systém vrátane dôvodov, prečo sú dané osoby pre respondentov vzormi, napovedajú, že majú potenciál byť udržateľným až do dospelosti.

Prečo robí dobré skutky?

Dobré skutky sa ani u detských hrdinov nezaobídu bez vnútornej motivácie. Komplementárnym k zisťovaniu vlastných motivácií respondentov (viď tabuľku č. 1) je zisťovanie vnútorných motivácií u druhých, ktoré môžu, v duchu princípu práce s príbehmi v rámci *Detského činu roka*, pôsobiť na skúmanú vzorku inšpiratívne a podporujúco. Zároveň skúmanie motivácií druhých posilňuje oceňujúcu zložku vo vzťahu k ľuďom, ktorí dobré skutky priamo konajú, a tým spätne podporujú pozitívnu medziľudskú klímu a všímavosť, ktorej súčasťou sú priamo aj nepriamo i deti.

Graf č. 17: Prečo podľa teba niektorí ľudia pomáhajú iným?

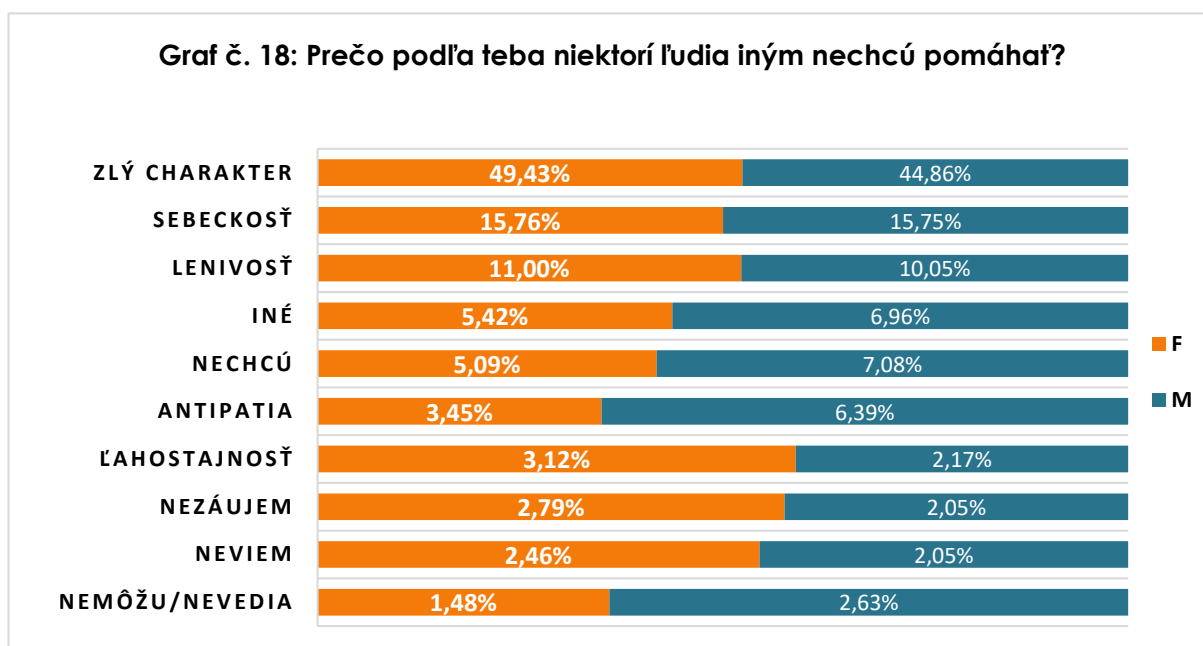

Ako vidno na grafe č. 17, vnímanie motivácie u druhých je z detského pohľadu sýtené predovšetkým prvkom „dobrý charakter“, ktorý je s 50,56% u dievčat a 47,80% u chlapcov spomedzi všetkých najsilnejší. Čiastočne môže byť tento efekt spôsobený deklaratórnym či zjednodušujúcim prístupom respondentov, čo však neznižuje výpovednú hodnotu zistených výsledkov. Nasleduje presvedčenie, že ľudia iným pomáhajú preto, že sú o správnosti a potrebe pomáhať presvedčení, resp. že pomáhať treba, preto, že sú empatickí a – čo je veľmi zaujímavá a stále dosť silno sýtená skupina odpovedí – preto, že pomoc druhým so sebou prináša dobrý pocit. Nakoľko boli dáta zbierané formou otvorených otázok, pričom táto otázka nie je výnimkou, je veľmi cenné, že malí respondenti a respondentky samostatne vo významnej miere identifikovali takýto druh vnútornej motivácie a dokázali ho vlastnými slovami pomenovať (konkrétne 11,27% opýtaných dievčat a 12,20% chlapcov). Medzifázovo sa vnímanie týchto motivácií významne nelíšilo, čo môže znamenať, že vďaka projektu *Detský čin roka* si respondenti svoje názory v tejto oblasti utvrdili, a navyše ich prepojili s konkrétnym príbehom, ktorý hodnoty ľudskosti a všímavosti demonštruje a zreálnuje aj pre detského čitateľa a v detskej reči.

Naproti tomu respondenti, opäť cez tretie osoby, reflektovali na dôvody, kvôli ktorým sa podľa nich ľudia môžu rozhodnúť nepomôcť iným ľuďom a ktoré zároveň vo významnej miere lícuju s okolnosťami, za ktorých by oni sami neboli ochotní druhým pomôcť. V najväčšej miere boli zastúpené hodnotiace dôvody ako „zlý charakter“, „sebeckosť“ a „lenivosť“ (viď graf č. 18), na strane prijímateľov pomoci respondenti uvádzali regionálne diverzifikované dôvody, ako napr. „alkoholizmus“, „ohrozenie“, „odmietnutie“ a iné. Nebolo predmetom výskumu zistiť, či ide zo strany respondentov o dôvodenia na základe predchádzajúcej skúsenosti alebo vlastného predpokladu. Ide však o cenný zdroj informácií o možných prekážkach brániacich konaniu dobrých skutkov.

Graf č. 18: Prečo podľa teba niektorí ľudia iným nechcú pomáhať?

Slovami detí

V otázke komplexnosti vnímania problematiky pomoci iným a reálneho hodnotového nastavenia a potenciálu mladej generácie na Slovensku si môžeme pomôcť výberom citátov, ktoré deti priamo vpísali do výskumného dotazníkového hárku. Uvádzame ich v pôvodnom znení.

Vlastné vyjadrenia detí, ako napr. „[l]udia, ktorí chcú a pomáhajú dobrovoľne iným... lebo si z takých ľudí chcem brať príklad, keď mám príležitosť, tak chcem pomôcť“ či „[s]ám som pochopil, že k ostatným sa treba správať dobre“ sú milým vyjadrením faktu, že aj deti dokážu vnímať a odovzdávať ďalej hodnotu dobra, ľudskosti a všímavosti a že sú plnohodnotnými aktérmi dobročinnosti. Aj napriek variáciám identifikovaným v predchádzajúcich kapitolách tejto správy možno prísť k záveru, že sa tieto príbehy dejú nezávisle od miesta, veku či známkov v škole, aj napriek obavám respondenta: „Chcem ísť v bratových stopách, ale asi nejdem. :(Dostal som 2 z matiky. :(Takže neviem, či ma zoberú na vysokú“. Takéto scitlivovanie detí má v dnešnom kontexte aj v kontexte budúcnosti mimoriadnu hodnotu a je veľmi cenné, že sa autorky a realizačný tím projektu *Detský čin roka* podujali na takúto náročnú a dlhodobú prácu.

Závery a odporúčania

Projekt *Detský čin roka* je na Slovensku synonymom výchovy k ľudskosti, všímvosti, hrdinstvu a konaniu dobrých skutkov. Každoročne svoj pozitívny dopad deklaruje vždy novými príbehmi reálnych hrdinských činov detí, a tým, prostredníctvom pozitívnych detských vzorov, inšpiruje a pomáha zorientovať sa v zložitom svete medziľudských hodnôt ďalšie deti – k dnešnému dňu neuveriteľných viac ako 1 500 000 zapojených žiakov a žiačok základných škôl. O inom nesvedčí ani predložená výskumná správa.

S touto víziou prezentovala podrobné analytické výstupy a štatistiky o reálnom dopade projektu založené na primárnych dátach a doplnené grafmi, tabuľkami a autentickými citátmi detí tak, aby pre účely ďalšieho rozvoja projektu presnejšie charakterizovala cieľovú skupinu, témy, ktorými žije, jej hodnotové nastavenie a ďalšie potreby. Správa zachytila ucelený pozitívny dopad realizácie projektu na jeho recipientov, a to ako po kvantitatívnej, tak aj kvalitatívnej stránke, ktorý týmto významne a citeľne podporuje komplexnosť nazerania detí na témy ľudskosti a ich ochotu a záujem konať dobré činy. V neposlednom rade autorský tím Inštitútu pre aktívne občianstvo detailne diskutuje o tom, čo presne deti k dobrým skutkom motivuje, aké sú ich vzory, ako vnímajú dobro a zlo a čo si myslia o pomáhani druhým.

Ak by sme mali v krátkosti zhrnúť hlavné výsledky prieskumu, boli by nasledovné:

- Vnímanie konceptu pomoci, vzorov a motivácií pomáhať sa u žiakov a žiačok základných škôl postupne vyvíja a variuje na základe viacerých premenných.
- Viditeľné je najmä väčšie zameranie sa na pomoc a vnímanie pomoci na úrovni najbližšej rodiny u respondentov žijúcich v menších mestách, čo je vysvetliteľné silnejšími interpersonálnymi väzbami v menších komunitách.
- Rovnako tak sa u týchto respondentov prejavuje silnejšia väzba k pomoci inej ako medziľudskej, a to najmä pri pomoci orientovanej na zvieratá.
- Rozdiely sa ukazujú taktiež na úrovni mladších a starších respondentov. Kým v prvom prípade sú respondenti primárne viazaní bližšie na svoju rodinu, postupom času, a najmä vo väčších mestách, je možno pozorovať presun k orientácii na svojich rovesníkov, resp. blízke okolie mimo rodinu.
- Podobné tendencie sa prejavujú aj pri reportovaní vzorov týchto mladých ľudí, kedy odklon od rodiny smerom k vonkajším vzorom reportujú chlapci, a to väčšinou naviazaním sa na vzory z prostredia športu a verejného života.
- Naprieč fázami sa u respondentov zlepšila schopnosť spracovávať položené otázky, poskytovať komplexnejšie odpovede a znížiť počet nesubstantívnych odpovedí typu „neviem“, pri ktorých šlo o zjavné nepochopenie otázky.
- U respondentov bolo zaznamenané významné sýtenie prvkami vnútornej motivácie a dobrého pocitu v súvislosti s dobročinnosťou a pomocou druhým.

Vykonávanie dobrých skutkov asociujú s pozitívnymi povahovými a charakterovými vlastnosťami.

Na základe týchto exaktných výsledkov možno jednoznačne identifikovať priamy pozitívny dopad intervencie, tzn. účasti školy v projekte *Detský čin roka*, na jej žiakov a žiačky oboch stupňov ZŠ, a to ako v rovine kvantitatívnej (napr. rozsah empatie, porozumenia, všimania si dobrých skutkov a ochoty pomôcť), tak aj kvalitatívnej (napr. hĺbka vlastného zdôvodnenia pomoci druhým či prejavenie komplexnejšieho porozumenia podpore z tretej strany). Vystavenie príbehom dobrej praxe a ďalšia hĺbková práca s nimi (napr. rozhovor, analýza, rolová hra a pod.), ktorú na pravidelnej báze realizujú učitelia a učiteľky na 1. aj 2. stupni ZŠ, podporuje komplexnejšie vnímanie otázok ľudskej spolupatričnosti, a preto má obrovský potenciál, v konečnom dôsledku, prispieť k tomu, aby dobro okolo nás rástlo s každou vyrastajúcou generáciou detí a mladých ľudí, resp. budúcich dospelých. Na korektnejšie a silnejšie závery v tejto oblasti by však bola vhodná doplnková metóda hĺbkového skúmania.

Na základe vyššie uvedeného a s prihliadnutím na výsledky indikujúce variácie naprieč rôznymi skupinami respondentov formuluje správa nasledovné odporúčania:

- Zvážiť cielenie budúcich ročníkov projektu primárne na konkrétne skupiny žiakov a žiačok v závislosti od ich hlbších charakteristík.
- Zvážiť predĺženie trvania projektu na celý školský rok, čím by sa výrazne predĺžilo možné pôsobenie príbehov dobrej praxe na deti, a tým by aj ich dopad mohol nadobudnúť ešte významnejší rozmer.
- Vypracovať metodickú pomôcku pre učiteľov, pomocou ktorej by mohli adresnejšie vybrať konkrétne príbehy v závislosti od charakteristík ich tried, príp. s príbehmi pracovať viac do hĺbky, využívať neformálne, interaktívne a zážitkové metódy a metódu hĺbkovej reflexie príbehov zo strany detí.
- Okrem práce s príbehmi druhých motivovať zapojené školy k tomu, aby svojim žiakom a žiačkam dali príležitosť, resp. aby ich podporovali v samostatnom konaní dobrých skutkov, a to napr. zorganizovaním si vlastného školského *Detského činu roka* alebo *Detského činu mesiaca*. Jednotlivé kategórie môžu organizátori zvážiť aj na základe prezentovaných výsledkov výskumu.
- Zozbierať skúsenosti učiteľov, ktorí proaktívne na svojich školách organizujú *Detský čin mesiaca*, a tak inšpirovať a metodicky podporiť učiteľov, ktorí takúto mimovyučovaciu aktivitu zvažujú a nevedia sa na jej realizáciu odhodlať. Takýto projekt by zároveň podčiarkol dlhodobý dopad a multiplikačný efekt projektu *Detský čin roka* na školách a vyzdvihol jeho výnimočnosť.
- Dodatočným výskumom postaveným na kvalitatívnej analýze – napr. focus groups – s vybranými školami detailnejšie rozobrať skúmanú problematiku.